

Asia C-161/23**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä****Jättämispäivä:**

16.3.2023

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Satversmes tiesa (perustuslakituomioistuin, Latvia)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

14.3.2023

Kantajat Satversmes tiesassa:

VL

ZS

LIREVA INVESTMENTS LIMITED

VI

*FORTRESS FINANCE Inc.***Vastaaja:**

Latvijas Republikas Saeima (Latvian tasavallan parlamentti)

Pääasian kohde

Sen arvioiminen, ovatko Latvian rikosprosessilain (Kriminālprocesa likums) 124 §:n 6 momentti, 125 §:n 3 momentti ja 126 §:n 3.¹ momentti, luettuina yhdessä Latvian tasavallan perustuslain (Latvijas Republikas Satversme) 92 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen kanssa, yhteensopivia unionin oikeuden kanssa.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin haluaa selvittää SEUT 267 artiklan perusteella, i) kuuluuko pääasiassa kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö, jossa

säädetään, että kansallinen tuomioistuin tuomitsee rikoshyödyn menetetyksi lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa erillisessä menettelyssä, direktiivin 2014/42/EU ja puitepäätöksen 2005/212/YOS soveltamisalaan, ii) onko riidanalaisilla säännöksillä käyttöön otettua sääntelyä, joka koskee näyttöä omaisuuden rikollisesta alkuperästä, pidettävä yhteensopivana Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja mainitussa direktiivissä taatun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden kanssa ja iii) voivatko riidanalaisien säännösten oikeusvaikutukset siinä tapauksessa, että niiden on katsottava olevan ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, pysyä voimassa näiden säännösten voimassaolon ajan.

Ennakkoratkaisukysymykset

1.1. Kuuluuko direktiivin 2014/42 ja erityisesti sen 4 artiklan ja puitepäätöksen 2005/212 ja erityisesti sen 2 artiklan soveltamisalaan sellainen kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että kansallinen tuomioistuin tuomitsee rikoshyödyn menetetyksi lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa erillisessä menettelyssä, joka käydään erillään rikosoikeudellisesta päämenettelystä ennen kuin viimeksi mainitussa menettelyssä on todettu tapahtuneen rikos ja ennen kuin ketään on todettu syylliseksi tähän rikokseen, ja jossa lisäksi säädetään, että menetetyksi tuomitseminen perustuu rikosasiaan liittyvästä aineistosta saatuihin tietoihin?

1.2. Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voidaanko riidanalaisissa säännöksissä vahvistetun kaltaista kansallista lainsäädäntöä, joka koskee lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä esitettävää näyttöä omaisuuden rikollisesta alkuperästä, pitää perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklassa ja direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohdassa taatun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden mukaisena?

1.3. Onko unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatetta tulkittava siten, että se on esteenä sille, että jäsenvaltion perustuslakituomioistuin, jonka on ratkaistava unionin oikeuden vastaiseksi todetun kansallisen lainsäädännön perustuslainvastaisuutta koskeva kanne, toteaa, että asiassa sovelletaan oikeusvarmuuden periaatetta ja että kyseisen lainsäädännön oikeusvaikutukset pysyvät voimassa sen ajanjakson ajan, jonka tämä lainsäädäntö oli voimassa?

Unionin oikeussäännöt, joihin on viitattu

Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja): 47 artiklan ensimmäinen kohta ja toisen kohdan ensimmäinen virke ja 48 artiklan 1 kohta.

Rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikosentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta 24.2.2005 tehty neuvoston puitepäätös 2005/212/YOS (jäljempänä puitepäätös): johdanto-osan kymmenes perustelukappale ja 1, 2 ja 4 artikla.

Rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa 3.4.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/42/EU (jäljempänä direktiivi 2014/42): johdanto-osan 9, 15, 22 ja 38 perustelukappale ja 1 artiklan 1 kohta, 2 artiklan 4 kohta, 4 ja 5 artikla ja 8 artiklan 1 kohta.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö

Tuomio 19.3.2020, Agro In 2001, C-234/18, EU:C:2020:221, 56 ja 57 kohta.

Tuomio 28.10.2021, Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo, C-319/19, EU:C:2021:883, 36, 37 ja 41 kohta.

Tuomio 21.10.2021, Okrazhna prokuratura – Varna, C-845/19 ja C-863/19, EU:C:2021:864, 75 kohta.

Tuomio 22.6.2021, Latvijas Republikas Saeima (Liikenne rikkomuspisteet), C-439/19, EU:C:2021:504, 132 ja 133 kohta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 28.6.2018, G.I.E.M. S.r.l. ym. v. Italia, kanne nro 1828/06, 211, 223–225 ja 233 kohta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.5.2015, Gogitidze ym. v. Georgia, kanne nro 36862/05, 102 ja 103 kohta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.5.1986, Feldbrugge v. Alankomaat, kanne nro 8562/79, 44 kohta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.10.1993, Dombo Beheer B.V. v. Alankomaat, kanne nro 14448/88, 33 kohta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 15.7.2010, Šikić v. Kroatia, kanne nro 9143/08, 52 kohta.

Kansalliset oikeussäännöt, joihin on viitattu

Latvian tasavallan perustuslaki (Latvijas Republikas Satversme, jäljempänä perustuslaki): 92 §:n ensimmäinen ja toinen virke, joiden mukaan ”jokaisella on oikeus puolustaa oikeuksiaan ja laillisia intressejään puolueettomassa tuomioistuimessa. Jokaista on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.”

Rikoslaki (Kriminällikums): 70.¹⁰ §, jossa määritellään omaisuuden erityinen menetetyksi tuomitseminen, ja 70.¹¹ §:n 1 momentti, jossa määritellään lainvastaisesti hankittu omaisuus.

Rikosprosessilaki (Kriminālprocesa likums): 124 §, jossa määritellään todistelun kohde, 6 momentti, 125 §, jossa vahvistetaan asiaa koskeva laillinen oletama, 3 momentti ja 126 §, jossa määritellään näytön esittämiseen velvolliset ja todistustaakka, 3¹ momentti (jäljempänä riidanalaiset säännökset). Riidanalaiset säännökset ovat olleet nykyisessä muodossaan voimassa 24.12.2019 lähtien.

Rikosprosessilain 356 §:ssä säädetään menettelystä sen toteamiseksi, että omaisuus on hankittu lainvastaisesti.

Yhteenveto pääasian tosiseikoista ja menettelystä

- 1 Rikosprosessilain 124 §:n 6 momentin mukaan rikosoikeudellisissa menettelyissä ja lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä todistelun kohteena olevia seikkoja, jotka koskevat omaisuuden rikollista alkuperää, pidetään toteen näytettyinä, jos esitetyn todistelun perusteella on syytä olettaa, että omaisuuden alkuperä on todennäköisemmin rikollinen kuin laillinen.

Rikosprosessilain 125 §:n 3 momentin mukaan asiassa on pidettävä selvitettyinä, että rahanpesuun käytetty omaisuus on hankittu lainvastaisesti, jos rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistuva henkilö ei ole esittänyt uskottavaa selitystä kyseessä olevan omaisuuden laillisesta alkuperästä ja jos kaiken asiaa koskevan näytön perusteella menettelystä vastaava viranomainen voi olettaa, että kaikkein todennäköisimmin omaisuudella on rikollinen alkuperä.

Rikosprosessilain 126 §:n 3¹ momentissa säädetään, että jos rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistuva henkilö väittää, ettei omaisuutta voida katsoa hankitun lainvastaisesti, tämän henkilön on näytettävä kyseessä olevan omaisuuden laillinen alkuperä toteen. Jos kyseinen henkilö ei esitä asetetussa määräajassa uskottavaa selitystä omaisuuden laillisesta alkuperästä, hän menettää mahdollisuuden saada korvausta vahingosta, joka hänelle aiheutuu siitä, että rikosoikeudellisessa menettelyssä rajoitetaan hänen mahdollisuuttaan disponoida kyseisestä omaisuudesta.

- 2 Kantajien Satversmes tiesassa (jäljempänä ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin) nostaman viiden perustuslainvastaisuutta koskevan kanteen seurauksena kyseisen tuomioistuimen käsiteltäväksi saatettiin kysymys siitä, ovatko riidanalaiset säännökset perustuslain 92 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen mukaisia. Satversmes tiesassa kanteen nostaneet henkilöt katsovat, että riidanalaiset säännökset eivät ole yhteensopivia perustuslain 92 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen kanssa, kun otetaan huomioon direktiivin 2014/42 8 artiklaan ja puitepäätökseen 2005/212 sisältyvät takeet.

- 3 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että Latviassa aloitettiin rikoslain 195 §:n 3 momentin mukaisesti useita erillisiä rikosoikeudellisia menettelyjä laajamittaiseen rahanpesuun liittyvistä rikoksista. Kyseiset menettelyt ovat yhä esitutkintavaiheessa. Kussakin rikosoikeudellisessa menettelyssä menettelystä vastaava viranomainen takavarikoi Satversmes tiesassa kanteen nostaneiden henkilöiden rahoitusvaroja tai kiinteistöjä, aloitti tiettyjä lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevia menettelyjä ja toimitti tätä omaisuutta koskevan asiakirja-aineiston kyseisiä asioita käsittelevälle tuomioistuimelle. Kussakin mainitussa menettelyssä todettiin tuomioistuimen antamalla lainvoimaisella ratkaisulla, että Satversmes tiesassa kanteen nostaneiden henkilöiden omaisuus oli hankittu lainvastaisesti, ja omaisuus tuomittiin menetetyksi valtiolle.

Asianosaisten keskeiset väitteet pääasian oikeudenkäynnissä

- 4 Satversmes tiesassa kanteen nostaneet henkilöt väittävät, että riidanalaisilla säännöksillä ei taata prosessuaalisen yhdenvertaisuuden periaatteen toteutumista ja että niillä loukataan syyttömyysolettaman periaatetta. Kantajat katsovat, että direktiivi 2014/42 on sovellettavissa lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskeviin menettelyihin ja että näissä menettelyissä on näin ollen annettava henkilöille, joiden omaisuus on tuomittu menetetyksi, kyseisen direktiivin 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut takeet siten, että henkilöille, joihin omaisuus liittyy, varmistetaan oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen. Kantajat katsovat, että koska lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä noudatetaan menetetyksi tuomitsemista koskevia periaatteita ilman rikoksen johdosta annettua tuomiota eikä direktiivin 2014/42 5 artiklassa tarkoitettua laajennettua menetetyksi tuomitsemista koskevia periaatteita, tällaisissa menettelyissä ei voida soveltaa asiaa koskevaa laillista olettaa.
- 5 Satversmes tiesassa kanteen nostaneet henkilöt väittävät, että tilanteessa, jossa menettelystä vastaava viranomainen toteaa, että omaisuuden alkuperä voidaan olettaa rikolliseksi, kantajille on asetettu kohtuuton todistustaakka omaisuuden laillisesta alkuperästä ja että heille ei ole annettu riittäviä ja tehokkaita menettelyllisiä takeita kyseisen olettan kumoamiseksi. Kantajien mukaan menettelystä vastaava viranomainen voi näin ollen olla lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä paremmassa asemassa kuin henkilö, johon kyseinen omaisuus liittyy.
- 6 Riidanalaisen toimen antanut toimielin eli Latvian parlamentti katsoo, että riidanalaiset säännökset ovat sekä prosessuaalisen yhdenvertaisuuden periaatteen että syyttömyysolettaman periaatteen mukaisia. Lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevat menettelyt koskevat tilanteita, joissa on ratkaistava kysymys omaisuuden rikollisesta alkuperästä silloin, kun ketään ei ole vielä todettu syylliseksi rikokseen laissa säädetyn menettelyn mukaisesti. Latvian tekemiin kansainvälisiin sopimuksiin sisältyy velvollisuus vahvistaa oikeussäännöt, joilla

taataan, että lainvastaisesti hankittu omaisuus tuomitaan menetetyksi. Tämä velvollisuus perustuu myös direktiiviin 2014/42.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteista

- 7 Koska riidanalaiset säännökset sisältyvät lainsäädäntöön, jossa säädetään rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemista koskevista menettelyistä, ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen tekemän arvioinnin kannalta merkityksellisiä ovat perusoikeuskirjan 47 ja 48 artikla, direktiivi 2014/42 ja puitepäätös 2005/212.
- 8 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että rikokset, jotka liittyvät lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskeviin menettelyihin, kuuluvat direktiivin 2014/42 aineelliseen soveltamisalaan; lisäksi näistä rikoksista säädetty rangaistus on 3–12 vuoden pituinen vapausrangaistus, joka vastaa puitepäätöksen 2005/212 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua rangaistusta.
- 9 Unionin tuomioistuin on todennut, että direktiivi 2014/42 on, samaan tapaan kuin puitepäätös 2005/212, johon siinä viitataan, oikeudellinen toimi, jolla jäsenvaltiot velvoitetaan ottamaan käyttöön yhteiset vähimmäissäännöt rikosentekovälineiden ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemisen osalta rikosoikeudenkäynneissä menettämisseuraamuksista tehtyjen tuomioistuinratkaisujen vastavuoroisen tunnustamisen helpottamiseksi. Direktiivillä 2014/42 ei ole säädetty sellaisesta rikosentekovälineiden ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemisesta, josta jäsenvaltion tuomioistuin määrää menettelyssä, jossa ei ole kyse yhden tai useamman rikoksen toteamisesta, tai välittömästi tämän toteamisen jälkeen. Tällaiseen menetetyksi tuomitsemiseen ei nimittäin sovelleta tässä direktiivissä sen 1 artiklan 1 kohdan mukaisesti vahvistettuja vähimmäissääntöjä, ja sitä koskevat säännökset kuuluvat näin ollen kyseisen direktiivin johdanto-osan 22 perustelukappaleessa mainittuun jäsenvaltioiden toimivaltaan säätää kansallisessa oikeudessaan laajemmista valtuuksista. Näin ollen ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen on arvioitava, voidaanko direktiiviä 2014/42, samaan tapaan kuin puitepäätöstä 2005/212, johon siinä viitataan, soveltaa lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevista menettelyistä rikosprosessilaissa annettuihin säännöksiin.
- 10 Riidanalaisissa säännöksissä viitataan omaisuuden rikollista alkuperää koskevaan näyttöön lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa erillisessä menettelyssä ennen kuin rikosasiassa on annettu lopullinen tuomio. Säättämällä omaisuuskysymysten arvioimisesta erikseen erityisessä menettelyssä lainsäätäjä on pyrkinyt varmistamaan, että rikosoikeudellisissa menettelyissä esiin tulevat omaisuuskysymykset ratkaistaan nopeasti prosessiekonomian varmistamiseksi. Tässä menettelyssä ei ratkaista asianomaisen henkilön syyllisyyttä vaan se, onko omaisuus hankittu lainvastaisesti tai onko sillä yhteys rikokseen. Tämä lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskeva erityinen menettely vastaa Latvian oikeudessa tunnettua niin kutsuttua in rem -menettelyä, jossa

omaisuuskysymykset ratkaistaan lopullisesti. Jos rikosoikeudellisen menettelyn esitutkintavaiheeseen sisältyy lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskeva menettely ja jos tuomioistuin sen yhteydessä toteaa, että omaisuus on hankittu lainvastaisesti, rikosoikeudellisessa päämenettelyssä tuomioistuin ei enää anna ratkaisua siitä, mitä kyseiselle omaisuudelle on tehtävä. Lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä ei siten arvioida henkilön syyllisyyttä; nämä menettelyt eivät perustu rikoksen johdosta annettuun tuomioon eivätkä riipu aineellisesti rikostutkinnan kohteena olevasta rikosasiasta tai sen lopputuloksesta.

- 11 Sen vuoksi direktiiviä 2014/42, samoin kuin puitepääöstä 2005/212, johon siinä viitataan, voitaisiin tulkita siten, että niitä ei sovelleta rikosprosessilaissa tarkoitettuun lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevaan menettelyyn, koska se, että omaisuus on hankittu lainvastaisesti, todetaan tuomioistuimen ratkaisulla ennen kuin asiassa on todettu tapahtuneen rikos ja ennen kuin ketään on todettu syylliseksi tähän rikokseen.
- 12 Arvioidessaan, vastaako omaisuuden tuomitseminen menetetyksi tilanteessa, jossa ei ole annettu rikostuomiota, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn sopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 7 artiklassa tarkoitettua rangaistusta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että tällaisen arvioinnin lähtökohdaksi on otettava se, onko menettämisseuraamus määrätty sen jälkeen, kun on annettu tuomio, jossa henkilö on todettu syylliseksi rikokseen. Kyseisessä arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon myös muita seikkoja, kuten menetetyksi tuomitsemista koskevan menettelyn luonne ja tarkoitus, menettämisseuraamuksen ankaruus sekä kyseiselle menettelylle kansallisessa lainsäädännössä annettu luonnehdinta ja sen soveltamisessa noudatettavat yksityiskohtaiset säännöt.
- 13 Latvian lainsäädännön mukaan lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä rikostutkinnan kohteena olevan rikosasian asiakirja-aineistosta erotetaan aineisto, joka tukee sitä, että omaisuudella on yhteys rikokseen tai että omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta. Näissä menettelyissä asianosaisilla on oikeus esittää näyttöä, mutta päätelmät siitä, onko omaisuudella yhteys rikokseen tai onko omaisuus peräisin rikollisesta toiminnasta, perustuvat muun muassa rikosasiaa koskevaan asiakirja-aineistoon, joka on koottu rikosoikeudellisessa päämenettelyssä.
- 14 Direktiivin 2014/42 4 artiklan 2 kohdassa säädetään, että tietyissä olosuhteissa kyseistä direktiiviä sovelletaan myös tapauksiin, joissa rikoksesta on aloitettu rikosoikeudellinen menettely mutta joissa ei ole annettu rikostuomiota. Kyseisestä säännöksestä ei ole unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä.
- 15 Tästä säännöksestä, luettuna yhdessä direktiivin 2014/42 2 artiklan 4 kohdan kanssa, voitaisiin päätellä, että tätä direktiiviä sovelletaan tietyissä olosuhteissa myös sellaisiin rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemista koskeviin menettelyihin, joiden tarkoituksena ei ole yhden tai useamman rikoksen toteaminen ja joita ei aloiteta välittömästi tällaisen menettelyn jälkeen, eli rikoshyödyn tuomitsemiseen

menetetyksi ilman rikostuomiota. Direktiivin 2014/42 4 artiklan 2 kohdan sanamuoto voisi tarkoittaa myös sitä, että siinä luetellut syyt, joiden perusteella menettämisseuraamusta ei voida tuomita, eivät ole tyhjentyviä.

- 16 Näin ollen asiassa nro 2022-32-01 direktiivin 2014/42 ja puitepäätöksen 2005/212 tulkinnassa voidaan päätyä eriäviin johtopäätöksiin siitä, kuuluuko nyt tarkasteltava rikosprosessilakiin sisältyvä lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevien menettelyjen sääntely kyseisen direktiivin johdanto-osan 22 perustelukappaleessa tarkoitettuun jäsenvaltioiden toimivaltaan ja onko tämän seurauksena katsottava, ettei kyseisiä säädöksiä sovelleta tällaiseen menettelyyn.
- 17 Tähän mennessä näitä säädöksiä ei ole tulkittu sellaisen kansallisessa oikeudessa säädetyn lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemista koskevan menettelyn yhteydessä, jota ei käydä siviiliprosessin yhteydessä ja joka aloitetaan rikosoikeudellisessa menettelyssä saatavilla olevien todisteiden perusteella ennen kuin on todettu tapahtuneen rikos ja ennen kuin ketään on todettu syylliseksi kyseiseen rikokseen. Direktiivin 2014/42 ja puitepäätöksen 2005/212 oikea tulkinta ja soveltaminen eivät, kun otetaan huomioon niiden tavoite helpottaa omaisuuden menetetyksi tuomitsemista rikosasioissa Euroopan unionissa, ole Satversmesa tiesan tarkastelemassa tosiasiallisessa ja oikeudellisessa tilanteessa niin ilmeisiä, ettei siitä, mikä on kyseisten säädösten soveltamisala, jää perusteltua epäilyä.
- 18 Jos rikosprosessilakiin sisältyvä lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevan menettelyn sääntely kuuluu direktiivin 2014/42 ja puitepäätöksen 2005/212, johon siinä viitataan, soveltamisalaan, jäsenvaltiot ovat velvollisia toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että henkilöillä, joita kyseisessä direktiivissä säädetyt toimenpiteet koskevat, on oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen oikeuksiensa turvaamiseksi. Perusoikeuskirjan 48 artiklaan taas sisältyy syyttömyysolettaman periaate.
- 19 Rikosprosessilain 124 §:n 6 momentissa säädetään lainvastaisesti hankitun omaisuuden osalta alennetusta näyttökynnyksestä – todennäköisyyksien painoarvosta –, siten että lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa menettelyssä menettelystä vastaava viranomainen ei ole velvollinen näyttämään, ettei omaisuuden rikollisesta alkuperästä jää vasteenotettavaa epäilyä. Kun menettelystä vastaava viranomainen on ilmoittanut henkilölle, johon omaisuus liittyy, että omaisuus oletetaan hankituksi lainvastaisesti, kyseisellä henkilöllä on, jos hän katsoo, ettei kyseistä omaisuutta voida katsoa hankitun lainvastaisesti, todistustaakka omaisuuden laillisesta alkuperästä. Jos kyseinen henkilö ei kykene esittämään uskottavaa selitystä kyseessä olevan omaisuuden laillisesta alkuperästä ja jos kaiken asiaa koskevan näytön perusteella menettelystä vastaava viranomainen voi olettaa, että kaikkein todennäköisimmin omaisuudella on rikollinen alkuperä, rikosprosessilain 125 §:n 3 momentin mukaan asiassa on pidettävä selvitetynä, että rahanpesuun käytetty omaisuus on hankittu lainvastaisesti.

- 20 Menettely, joka ei johda rangaistuksen määräämiseen tai rikostuomion antamiseen, ei liity henkilöä vastaan nostettuun rikossyytteeeseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetulla tavalla. Rikoshyödyksi todetun omaisuuden menetetyksi tuomitsemista lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa menettelyssä on kuitenkin pidettävä Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirjan 1 artiklassa tarkoitettuna omaisuuden käytön ”valvomisena”, ja kyseinen menettely liittyy siten myös henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien määrittämiseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetulla tavalla. Prosessuaalisen yhdenvertaisuuden periaate on erottamaton osa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsitettä, ja sitä sovelletaan oikeudenmukaisen tasapainon merkityksessä sekä siviili- että rikosasioissa. Tämä periaate merkitsee sitä, että kullekin asianosaiselle on annettava kohtuullinen mahdollisuus edustaa itseään ja myös esittää näyttöä edellytyksin, jotka eivät saata tätä vastapuoleen nähden merkittävästi epäedullisempaan asemaan.
- 21 Vaikka on selvää, että Latvian lainsäädännön mukaan lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevan menettelyn tarkoituksena ei ole henkilön syyllisyyden toteaminen, on yhtä lailla selvää, että syyttömyysolettaman periaatetta loukataan paitsi sillä, että henkilö todetaan konkreettisesti syylliseksi, myös arvioinnilla, jonka perusteella henkilön voidaan todeta olevan syyllinen rikokseen.
- 22 Omaisuuden mahdollisen rikollisen alkuperän arvioiminen liittyy siten läheisesti kysymykseen siitä, onko kyseessä olevaa omaisuutta käytetty rahanpesuun. On todennäköistä, että menettelystä vastaavan viranomaisen tai tuomioistuimen tekemää johtopäätöstä pidettäisiin arviointina siitä, onko henkilö syyllinen rikokseen. Tämän vuoksi voitaisiin katsoa, että riidanalaisissa säännöksissä asetetaan henkilölle, johon omaisuus liittyy, velvollisuus kumota oletama, jonka mukaan hän on osallistunut rahanpesuun. Tällainen tilanne olisi ristiriidassa syyttömyysolettaman periaatteen kanssa.
- 23 Näin ollen on epäselvää, onko siinä tapauksessa, että riidanalaiset säännökset kuuluvat unionin säädösten soveltamisalaan, kansallinen lainsäädäntö, jossa vahvistetaan lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevassa menettelyssä sovellettava omaisuuden rikollista alkuperää koskeva laillinen oletama ja jonka mukaan todistustaakka omaisuuden laillisesta alkuperästä kuuluu henkilölle, johon omaisuus liittyy, yhteensopiva perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetun tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevan oikeuden kanssa, perusoikeuskirjan 48 artiklassa vahvistetun syyttömyysolettaman periaatteen kanssa ja direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen takeiden kanssa.
- 24 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin pyytää unionin tuomioistuinta lausumaan myös kysymyksestä, joka koskee riidanalaisien säännösten oikeusvaikutusten voimassa pysymistä.
- 25 Perustuslakituomioistuimesta annetun lain (Satversmes tiesas likums) 32 §:n 1 momentin mukaan ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen tuomio on

lainvoimainen ja täytäntöönpanokelpoinen julistamisestaan lukien. Kyseisen pykälän 3 momentin mukaan oikeussääntö, jonka ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on todennut ylemmänasteisen oikeusnormin vastaiseksi, todetaan pätemättömäksi kyseisen tuomioistuimen tuomion julistamispäivästä lukien, ellei se toisin päättä. Perustuslakituomioistuimesta annetun lain 31 §:n 11 momentin mukaan ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin voi kuitenkin tuomiossaan määrittää ajankohdan, jona ylemmänasteisen oikeusnormin vastaiseksi todetun säännöksen oikeusvaikutukset lakkaavat. Voidakseen määrittää, minä ajankohtana riidanalaisen säännöksen oikeusvaikutukset konkreettisesti lakkaavat, ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen on arvioitava, onko olemassa syitä, joiden vuoksi riidanalainen säännös olisi todettava pätemättömäksi taannehtivien vaikutuksien. Määrittäessään ajankohtaa, jona riidanalaisen säännösten oikeusvaikutukset lakkaavat, sen on otettava huomioon yhtäältä oikeusvarmuuden periaate ja toisaalta tiettyjen henkilöiden perusoikeudet.

- 26 Jos näiden seikkojen perusteella ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen on katsottava, että riidanalaiset säännökset eivät ole yhteensopivia perustuslain 92 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen, perusoikeuskirjan, direktiivin 2014/42 ja puitepäätöksen 2005/212 kanssa, sen on määritettävä ajankohta, jona kyseisten säännösten vaikutukset lakkaavat.
- 27 Unionin tuomioistuin on todennut, että se voi ainoastaan poikkeustapauksissa unionin oikeusjärjestykseen kuuluvaa yleistä oikeusvarmuuden periaatetta soveltaen rajoittaa kaikkien asianomaisten henkilöiden mahdollisuutta vedota sen tulkitsemaan oikeussääntöön vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden pätevyyden kyseenalaistamiseksi. Jotta tällainen rajoittava päätös voitaisiin tehdä, kahden olennaisen edellytyksen, eli asianomaisten vilpittömän mielen ja vakavien vaikeuksien uhan, on täytyttävä. Tällainen rajoitus voidaan tehdä ainoastaan siinä samassa tuomiossa, jossa annetaan pyydetty tulkintaratkaisu.
- 28 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että tässä asiassa on otettava huomioon, että lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitseminen tapahtuu tärkeän yleisen edun suojaamiseksi ja että sen tarkoituksena on varmistaa oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen.
- 29 Riidanalaiset säännökset ovat olleet nykyisessä muodossaan voimassa 24.12.2019 lähtien. Oikeussuhteita, joihin ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen antama lopullinen ratkaisu vaikuttaa, on useita. Jos lainvastaisesti hankittu omaisuus tuomitaan menetetyksi valtiolle, vastaavat varat siirretään valtion talousarvioon. Riidanalaiset säännökset liittyvät siten läheisesti valtion talousarvioon, ja niiden toteaminen taannehtivasti pätemättömiksi voi vaikuttaa kielteisesti valtion talousarvion vakauteen ja heikentää oikeusvarmuutta.
- 30 Oikeudellinen vakaus on olennainen osa oikeusvarmuuden periaatetta ja edellyttää sitä, että oikeudenkäyntimenettely on lailla säännelty, mutta myös sitä, että kyseisessä menettelyssä tehdyt ratkaisut ovat oikeudellisesti kestäviä. Riidanalaisia säännöksiä pidetään lainmukaisina, ja niiden voimassaoloaikana

valtion viranomaiset sovelsivat niitä kaikissa lainvastaisesti hankittua omaisuutta koskevissa menettelyissä.

- 31 Edellä esitetyn perusteella on tarpeen määrittää, onko siinä tapauksessa, että riidanalaisten säännösten ei katsota täyttävän perustuslain 92 §:n ensimmäisen ja toisen virkkeen, perusoikeuskirjan, direktiivin 2014/42 ja puitepäättöksen 2005/212 vaatimuksia, oikeusvarmuuden ja unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatteita tulkittava siten, että näiden periaatteiden mukaisesti asian olosuhteista käy ilmi seikkoja, joiden perusteella riidanalaisia säännöksiä on mahdollista soveltaa ja niiden oikeusvaikutukset on mahdollista pitää väliaikaisesti voimassa siihen ajankohtaan asti, joka Satversmes tiesan ratkaisussa määritetään ajankohdaksi, jona riidanalaisten säännösten vaikutukset lakkaavat.

TYÖASIAKIRJA